

HET WOORD VAN DE WEEK.

28 september 1958

VERSCHIJNT WEKELIJKS

11e jaargang nr. 39

Frankering bij
Abonnement
UTRECHT

W

De Heer **D. TH. WINTER**
Mevrouw **ROOSEVELT LAAN 143**
Mejuffrouw **AMSTERDAM - 2-10**

Onbestelbare exemplaren
terug aan:
Oudegracht 152, Utrecht

Lezingen voor de radio

29 sept. 15.45 uur A.V.R.O. „Maatschappelijk werk op humanistisch grondslag”,
Mej. M. Dijkstra.

Het Woord van de Week

Humanistische radiolezingen uitgesproken voor de Vara-microfoon.

Administratie: Humanistisch Verbond, Oudegracht 152, Utrecht, Postgiro 304960.

Abonnementsprijs bij vooruitbetaling f 4,— p. j., buitenland f 4,60 p. j., losse nummers f 0,25.

Alcohol en dorst

U heeft U misschien al gevraagd wat ik met die titel „Alcohol en dorst” eigenlijk wel bedoelde? Dat slaat op een anecdote. Ik weet niet of U die kent. Het gaat over een geheelonthoudersbijeenkomst. De spreker van de avond heeft alle nadelen en gevaren van de alcohol breedvoerig geschilderd en hij eindigt met een oproep om die verderfelijke drank te laten staan. En nu is er iemand uit het publiek die bij discussie een vraag wil stellen. Wij hebben gehoord, zegt hij, dat alcohol zo iets verschrikkelijks is, en dat wij het moeten laten staan; maar nu zou ik wel eens willen weten, als die alcohol nu helemaal niet meer mag, wat moet je dan drinken? En daarop zou dan de spreker geantwoord hebben: „Mijne heren, het alcoholvraagstuk is geen dorstprobleem.”

Nu hoop ik dat ik geen stapels brieven krijg van blauwen en matigen, of misschien ook onmatigen, want ik wil het helemaal niet over de drank hebben. Dit verhaaltje is alleen maar een inleiding. Die man uit het publiek stelde eigenlijk een heel verkeerde vraag. Men drinkt geen borreltje, jenever of sherry of port of wat dan ook, omdat men dorst heeft, maar omdat men het lekker vindt. En niemand denkt er over om tijdens een gezellig avondje of een feestje te zeggen: „Kom, het wordt tijd om eens een glaasje water te drinken. Het alcoholvraagstuk is geen dorstprobleem. Maar wij komen als we met andersdenkenden over het humanisme spreken nog al eens een soortgelijke kwestie tegen. Mij is het tenminste meer dan eens overkomen, als ik iets verteld had over het moderne humanisme, dat er iemand opstond en vroeg: „U hebt nu verteld dat U in Uw wereldbeeld niet uitgaat van een persoonlijke God, maar volgens mij heeft God de wereld geschapen en als U niet in God gelooft, wie heeft dan de wereld geschapen?”

Dat is een vraag die men alleen zo stelt, als men uitgaat van een bepaald standpunt. Namelijk dat iemand de wereld geschapen heeft. Maar daar gaat de humanist niet van uit. Er is hier een groot misverstand. Het verschil tussen humanisten en b.v. christenen is niet dat zij een verschillend antwoord geven op dezelfde vraag, maar dat ze verschillende vragen stellen. Zo vraagt de humanist niet wie de wereld geschapen heeft, maar hij probeert zich met zijn menselijke vermogens zo goed en zo kwaad als het gaat een beeld te vormen van de wereld der wereld. De wetenschap, verschillende wetenschappen, kunnen ons daarover heel wat leren. Nu moet U mij niet verkeerd begrijpen. Ik beweer niet dat de wetenschappen alles kunnen verklaren. Er blijft altijd de vraag, waarom de wereld er is, zoals hij is; ergens stuiten we altijd op het onbekende. Dat inzicht kan ons met een gevoel van bescheidenheid vervullen. Maar dat neemt niet weg, dat we binnen de grenzen van onze kennis ons wereldbeeld met behulp der wetenschap ontzaglijk kunnen verhelderen en verrijken.

Er is een tijd geweest, en ik zou niet willen beweren, dat die tijd geheel verleden tijd is geworden, dat de godsdienst voor velen diende als een antwoord voor alles wat ze niet begrepen. Het ontstaan van de wereld, het raadsel van de natuurverschijnselen, het wonder van het leven en het lot van de mens werden en worden nog wel verklaard met godsdienstige beeldspraak. Bij primitieve volkeren kan men dat steeds weer vinden. Zij scheppen zich goden ter verklaring van alles wat onbegrepen is: de groeikracht, de donder, de stroom, het vuur, en alles waaraan men maar denken kan. En zij scheppen zich die goden naar hun eigen beeld: bij de negers zijn het ook negers, bij de Germanen zijn het Germanen, bij de Japanners Japanners, met alle eigenschappen, voorkeuren, deugden en ondeugden die hen zelf kenmerken. En als de Joden komen tot het geloof aan één almachtige God, dan is dat ook weer een Jood uit de oud-bijbelse tijd. En tot op de huidige dag wordt het wereldbeeld van Joden, Christenen en Mohammedanen veelal beheerst door de oud testamentische opvatting van de wereld.

Ik vertel hier niets nieuws, dat weet ik. Maar het is niet helemaal overbodig in

herinnering te brengen, dat het moderne wereldbeeld, zoals de mens zich dat moeizaam met inspanning van al zijn beperkte vermogens ontworpen heeft, zich heeft doorgezet in een strijd op leven en dood — letterlijk, want men ging er voor op de brandstapel — met het traditionele bijbelse wereldbeeld. Dat ging om de ouderdom van de aarde en de opbouw van ons planetenstelsel, om de ontwikkeling van het leven en de verschillende diersoorten en het wezen van het menszijn. Tegen iedere nieuwe gedachte heeft het traditionele godsdienstige denken zich aanvankelijk met alle hevigheid verzet en de zoekende mens in de ontplooiing van zijn begrip en de ontvouwing van zijn wereldbeeld zoveel mogelijk belemmerd. Het blijft een onuitwisbare werkelijkheid dat de godsdienst zich altijd — trouwens ook op maatschappelijk gebied — nauw verbonden heeft met traditionele, niet meer houdbare opvattingen en praktijken.

We moeten ons intussen niet vergissen door te menen dat hiermee iets wezenlijks gezegd is over het godsdienstig geloof. Want de praktijk leert, dat een oprecht en werkzaam geloof, ook mogelijk is met erkenning van alle resultaten van het denken en zoeken. Juist bij de besten. Maar dat neemt niet weg dat tegelijkertijd tallozen zich vastklampen aan traditionele voorstellingen en opvattingen die zij met de godsdienst verbinden. En dat is zeker niet zonder gevaar. Ik hoef maar de naam Osborn te noemen om dat duidelijk te maken. Ik doel hier — voor zover U het niet direct weet — op de Amerikaanse evangelist, die betoogde de mensen door het geloof van ziekten te doen genezen. Tienduizenden en nog eens tienduizenden zijn van heinde en verre gekomen om hem in Den Haag, en later ook in Groningen, te horen en zo mogelijk genezing te vinden. Zij hielden vast aan de idee dat wonderen zo maar gebeuren kunnen, mits men er onwankelbaar in gelooft.

Ik zeg niet dat dit werkelijk, doorleefd, modern geloof is. Predikanten hebben er van alle kanten stelling tegen genomen. En aan de andere kant weten we ook, dat de geestelijke houding van de mens zijn lichaam, dus ook zijn ziekten beïnvloeden kan, ten goede en ten kwade. Ongeneeslijke ziekten kunnen een dood-enkele maal ook door inwendige veranderingen tot stilstand komen. Daar zijn heel uitzonderlijke voorbeelden van bekend. Maar hier meende men door een fanatiek en primitief geloof wonderen te kunnen afdwingen. Dat is primitieve magie. Dat is vrouwen in tovenarij. Dat is vlucht uit de werkelijkheid, dus uit de verantwoordelijkheid, ook voor de aanvaarding van eigen lot.

Ik spreek hier niet over de mateloze ellende die dat in enkele dagen veroorzaakt heeft; niet over de velen die nu in gevaar verkeren door het plotseling staken van hun kuur; niet over de wanhoop van hen die, naar ze denken door gebrek aan geloof, niet genezen zijn; niet over de ontreddering van degenen die meenden genezen te zijn, maar nu ontdekken dat dat slechts schijn was. Over dat alles is van alle kanten, ook van godsdienstige zijde, genoeg gezegd. Maar ik wijs hier vooral op de verborgen primitiviteit, de ongerichte verlangens, en de onbetugelde radeloosheid die hierin tot uiting zijn gekomen.

Ik oordeel niet; wel over Osborn en zijn ijdele warhoofdigheid, maar niet over die duizenden die in nood het wonder verwachten.

Maar op dezelfde wijze zullen zij of anderen straks weer het wonder verwachten van demonische verleiders die met hun fanatisme alles in gevaar brengen, wat waard heeft in onze cultuur en ons leven. Het is juist datgene wat wij humanisten voor en in de laatste oorlog geleerd hebben en wat ons heeft aangezet tot onze poging de menselijke verantwoordelijkheid een nieuwe stimulans te geven in de wereld van vandaag. Daarvoor is nodig dat die velen zich opgenomen kunnen voelen in een nieuwe levenssfeer die hen in staat stelt zich een nieuwe overtuiging te vormen omtrent de plaats van de mens en zijn verantwoordelijkheid. Daarop leggen we in al ons werk steeds weer de nadruk. Maar daartoe kan ook bijdragen de kennismaking met een wereldbeeld, dat men in zekere zin gerust een humanistisch wereldbeeld kan noemen, waarin geen plaats meer is voor primitieve voorstellingen, als in de Osborn hysterie aan het licht treden. Hier stuiten we op een verontrustend gebrek in de samenleving waarin onze ideeën zich moeten ontplooiën. Wie opgroeit in de godsdienstige wereld krijgt een godsdienstig wereldbeeld mee. Van huis en vaak ook van de confessionele school. Maar zijn wij voldoende in staat onze kinderen een humanistisch wereldbeeld mee te geven. En de school — de openbare — komt er vaak niet aan toe of gaat de principiële kwesties, uit neutraliteitsoverwegingen uit de weg. Juist daarom zouden wij behoefte kunnen hebben aan humanistisch vormingsonderwijs buiten de gewone lesrooster, zoals er ook plaats is voor godsdienstonderwijs of lessen in bijbelkennis. Maar, zoals bekend, is ons dat natuurlijk niet toegestaan, omdat de Nederlandse samenleving nu eenmaal met geestelijke behoeften van humanisten geen rekening houdt, tenzij de erkenning daarvan moeizaam wordt afgedwongen en schoorvoetend wordt verleend.

Daarom ook kunnen wij onze humanistische organisaties niet missen en evenmin

de medewerking en steun van allen die zich daarmee gelijkgezind weten.

Maar intussen hoeven we niet stil te zitten. We kunnen ook zonder dat onze humanistische overtuiging verdiepen en ons humanistisch wereldbeeld uitwerken. Om het vervolgens uit te dragen als een belangrijke factor in de vormgeving van een waarlijk menselijk bestaan. Want wel is het humanisme in wezen een geesteshouding, een benadering van leven en wereld, maar het wordt gesteund en voltooid door ons wereldbeeld, dat in de gegevens van het wetenschappelijk denken zijn materiaal vindt. Daarover zou ik graag met U enkele volgende keren hier via de radio eens willen spreken. Niet in een geest van zelfgenoegzaamheid, alsof het heelal voor ons geen geheimen meer inhield; alsof we het in onze zak hadden, zo op enkele kleinigheden na. Integendeel, ik ben er diep van overtuigd, dat we heel veel niet weten, en zelfs dat we — ook op dit gebied — in zekere zin op een niet-kunnen-weten stuiten. Dat kan ons inzicht in het bestaan alleen maar verdiepen. Maar de sleutel tot dat inzicht ligt niettemin besloten in het onvermoeibare menselijke streven naar waarheid, ook ten aanzien van de wereld waarin wij leven. Hierop is van toepassing het mooie woord van Jaurès, die niet alleen een bekend socialist, maar ook een overtuigd humanist is geweest, waar hij zegt: Ook als wij alles zouden weten en alles zouden kennen, dan was er wel een einde gekomen aan onze onwetendheid, maar niet aan onze verwondering; een donkere put is romantisch, maar een fontein is mysterieus, ook al kan men tot op de bodem zien.

DR. J. P. VAN PRAAG

NIEUWE UITGAVEN:

De kalender 1959	f 2,50
Radio-actieve fallout (H. J. Muller) . . .	„ 0,75
„Dit wordt gedaan”	„ 0,30

Bestellen bij het Centraal bureau.

AAN ONZE ABONNÉ'S

Wilt U ons meehelpen om het aantal lezers van het „Woord van de week” te vergroten?

Wijs dan Uw vrienden en kennissen er op, dat ze alle nog in 1958 verschijnende nummers gratis krijgen indien zij f 4,— overschrijven op postrekening no. 304960, onder vermelding van „Nieuw abonné 1959”. Bij voorbaat onze hartelijke dank voor Uw medewerking.

HET WOORD VAN DE WEEK

5 oktober 1958

VERSCHIJNT WEKELIJKS

11e jaargang nr. 40

Frankering bij
Abonnement
UTRECHT

De Heer **D. TH. WINTER**
Mevrouw **ROOSEVELT LAAN 143,**
Mejuffrouw **AMSTERDAM - 2 - 10**

Onbestelbare exemplaren
terug aan:
Oudegracht 152, Utrecht

Lezingen voor de radio

12 okt. 9.45 uur: V.A.R.A. Liefde en haat, Anna Blaman.

Het Woord van de Week

Humanistische radiolezingen uitgesproken voor de Vara-microfoon.

Administratie: Humanistisch Verbond, Oudegracht 152, Utrecht, Postgiro 304960.

Abonnementsprijs bij vooruitbetaling f 4,— p. j., buitenland f 4,60 p. j., losse nummers f 0.25.